

Характеризуючи широкий спектр джерел, що формували руський християнський релігійний культ, необхідно зазначити, що саме ознаки релігійного синкретизму не дозволяють говорити про єдиний, прямий, односторонній і домінуючий вплив візантійського християнства на ідейне та релігійне життя Давньоруської держави. Незалежно від того, чи був релігійний синкретизм наслідком свідомої, чи стихійної діяльності, українське православ'я врешті-решт набуло рис своєрідності, що відрізняє його від вихідного візантійського зразка. Результатом такої перехресної дії стала багата середньовічна культура Київської Русі.

1. Гумилев Л. Древняя Русь и Великая степ. – Москва: Эксмо, 2007. – 864 с.
2. Даркевич В. Християнство на Древней Руси // Наука и жизнь. – 1998. – № 11. – С. 33–39.
3. Иванов В. Избранные труды по семиотике и истории культуры. – Москва: Языки славянских культур, 2007. – Т. 4: Знаковые системы культуры, искусства и науки. – С. 395–405.
4. Петрухин В. «Проводы Перуна»: древнерусский «фольклор» и византийская традиция. Язык культуры: семантика и грамматика. – Москва, 2004. С. 248–255.
5. Полонська-Василенко Н. Історія України. – Київ: Либідь, 1995. – Т. 1. – 591 с.
6. Никольский Н.М. История Русской церкви. – 3-е изд. – Москва: Политиздат, 1985. – 448 с.

SUMMARY

Yulia Brukhovetska

Features of Religious Syncretism in the Christian Cult of Kyiv Russ.

The article deals with the essence, structure and forms of Ukrainian paganism, the features of religious syncretism are exposed in the orthodox cult of Kyiv Russ, the peculiarities of its becoming are determined.

Key words: the religious syncretism, confidence, the orthodox religious cult, paganism.

о. Тарас Бублик

*молодший науковий співпрацівник
Інститут історії Церкви (УКУ)*

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ УГКЦ У КОНТЕКСТІ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВЗАЄМИН (1989–1991): СТОСУНКИ З ПРАВОСЛАВНИМИ ТА РИМО-КАТОЛИКАМИ

У статті досліджується один з аспектів проблеми легалізації Української Греко-Католицької Церкви. Автор описує взаємовідносини греко-католиків та представників інших Церков (РПЦ, УПЦ, УАПЦ та РКЦ) у 1989-1991 рр., а також аналізує головні вектори міжконфесійного протистояння та їх вплив на процес виходу УГКЦ з підпільних умов існування.

Ключові слова: греко-католики, легалізація, міжконфесійний конфлікт.

Українська Греко-Католицька Церква, переживши кілька десятиліть переслідувань і перебування в «катакомбах», наприкінці 1980-х рр. зуміла заявити про свої

права на легальне існування. Однак «вихід з підпілля» супроводжувався значною конфліктогенністю, яка стосувалася не лише стосунків греко-католиків і радянської влади, але й міжцерковних взаємин. Тому метою цієї статті є проаналізувати головні вектори міжконфесійного конфлікту в Західній Україні в 1989–1991 рр. (буде розглянуто стосунки УГКЦ з православними Церквами та римо-католиками) та його вплив на легалізацію УГКЦ.

Питання міжконфесійних конфліктів у Західній Україні досліджувалися багатьма дослідниками пізнього періоду існування радянської держави і перших років незалежності України. Проблематику міжконфесійних взаємин 1980–1990-х рр. розглядали дослідники А. Арістова [1], В. Бондаренко [2], Б. Боцюрків [4], В. Єленський [14], О. Турій [35], А. Юраш [40] та ін. Актуальність дослідження міжконфесійних стосунків лежить у площині не лише релігійно-церковного життя Західної України наприкінці 1980-х – напочатку 1990-х рр., але також до сьогоденного дня охоплює сферу суспільно-політичних відносин, процес державотворення і, що найголовніше, міжцерковних стосунків. Представники вищого духовенства Російської Православної Церкви та Української Православної Церкви (в підпорядкуванні Московського патріархату) звинувачуючи греко-католиків у «розгромі» трьох православних епархій, насильстві, недопуску «великої кількості» православних до храмів, відмовляються відроджувати повноцінний екуменічний діалог з Ватиканом, доки не буде вирішене «уніатське питання» [7]. Подібні підходи у питаннях взаємин між Церквами змушують науковців різних національностей і конфесій досліджувати та давати свій аналіз та можливі способи розв'язання проблеми міжконфесійного напруження в умовах вже XXI століття.

Як уже було зазначено, процес легалізації УГКЦ відбувався не лише в площині стосунків з державою, але й безпосередньо стосувався інших християнських Церков, зокрема РПЦ, яка вважала Західну Україну своєю «канонічною територією». Стосунки між РПЦ і УГКЦ, котра від 1946 р. офіційно не існувала, протягом усього радянського періоду були неприязні, оскільки православне духовенство активно співпрацювало з органами радянської влади у процесі ліквідації Церкви і пізніше активно поборювало її у підпіллі. Особливо напружені стосунки були між обома Церквами у момент активізації руху греко-католиків за легалізацію УГКЦ. Експерт-релігієзнавець В. Бондаренко серед причин ескалації міжконфесійного конфлікту на початку 1990-х рр. виділив наступні:

- Ієрархи РПЦ, а насамперед митрополит Київський Філарет (Денисенко), офіційно відстоювали тезу про «історичний крах унії» та наполягали на тому, що УГКЦ в СРСР взагалі не існує [11, с. 21; 12, с. 28]. Відверте небажання визнати право греко-католиків на свободу віросповідання з боку РПЦ спричинило незадоволення, а згодом і нагнітання напруженості в суспільстві Західної України.

- Кроки радянської влади щодо масової реєстрації громад РПЦ у регіоні в 1988–1989 рр. як протидії «уніатам» (протягом цих двох років на Львівщині було зареєстровано 751 православному громаду [3, с. 23]) не задовольнили релігійних потреб населення, а лише викликали незадоволення її діями і протегованої нею Церкви та спровокували сутички між вірними за храми. Наприклад, у Львівській області наприкінці 1989 р. на офіційно зареєстрованих 1394 громад РПЦ було 1464 культових споруд [34, с. 139]. І тому опісля офіційного дозволу на реєстрацію громад

УГКЦ (листопад 1989 р.) при бажанні греко-католиків реєструвати свої громади й отримувати у користування культові споруди виникали непорозуміння, особливо, якщо у громаді не було єдності щодо конфесійної приналежності [2, с. 2]. Думку про «вину» влади у Києві в ескаляції міжконфесійного конфлікту підтримав також Віктор Єленський, акцентуючи увагу на негативній позиції першого секретаря Компартії України Володимира Щербицького в «уніатському питанні» всупереч суспільній думці, міжнародній підтримці, державному праву і пропозиціям партфункціонерів на місцях. Така консервативна позиція, особливо у церковно-релігійних питаннях, головного партійного керівника в Києві теж посприяла радикалізації настроїв населення Західної України [14, с. 157].

· Важливою передумовою для ескаляції конфлікту став різний підхід у розумінні національно-політичного вектору розвитку України. Греко-католики впродовж 1980-х рр. стали складовою частиною руху боротьби за незалежність, а РПЦ в умовах України була представником правлячого радянського режиму [10, с. 354–355].

Оскільки РПЦ, слідом за радянською державою, не визнавала УГКЦ як помісну Церкву та її ієрархічну структуру, Московська патріархія намагалася вирішити проблеми, пов'язані з легалізацією греко-католиків у процесі дипломатичних і екуменічних переговорів із Римським престолом. І якщо раніше РПЦ заперечувала саме існування катакомбної Церкви, а значить і проблем, пов'язаних з нею, то наприкінці 1980-х рр. розмова про «уніатів» перейшла в конструктивне русло. На зустрічі 25 серпня 1989 р. у Ватикані патріарх Пімен (Ізвеків) через своїх посланців запропонував папі Римському Івану Павлу II наступний розв'язок греко-католицького питання: вірні, які були віддані унії з Римом, мали б прилучитися до Римо-Католицької Церкви, а ті, які акцентували східний обряд – залишитися в РПЦ [41, с. 163]. Папа не прийняв цієї формули, а запропонував власний варіант: УГКЦ повинна отримати легальний статус, а практичні (тобто майнові) моменти вирішували б радянський уряд, Московська патріархія і Ватикан у т. зв. «тіснішому екуменічному діалозі» [6, с. 317]. Вже після переходу громади Преображення Господнього у Львові (29 жовтня 1989 р.) під юрисдикцію єпископату УГКЦ архієпископ Кирил (Гундяєв), голова Відділу зовнішніх відносин Московської патріархії, чітко й однозначно окреслив бажання православної сторони вирішувати справу відродження УГКЦ в процесі міжконфесійних діалогів з Ватиканом [20, с. 14]. Таким чином, РПЦ намагалася перевести вирішення «уніатського питання» у дипломатичну сферу, де вона мала кращий досвід і могутніші важелі впливу, оскільки дуже швидко втрачала свої позиції у суспільстві Західної України, котре, без сумніву, відіграло головну роль у відродженні УГКЦ.

Греко-католики, не заперечуючи можливості таких міжконфесійних діалогів, ставили свої передумови. Місцєблюстител ь Глави УГКЦ в Україні архієпископ Володимир Стернюк вважав, що першим кроком у примиренні між двома Церквами мав би бути акт покаяння з боку проводу Московського патріархату. Негативно характеризуючи роль РПЦ в релігійному житті Галичини й Закарпаття, він підкреслював її основну провину – співпрацю з радянською владою у знищенні й переслідуванні греко-католиків, що означало незаконне володіння колишніми храмами УГКЦ [13, с. 123-124]. З іншого боку, єпископат УГКЦ, зважаючи на сильну заполітизованість процесу виходу Церкви з катакомб, великий вплив мирянства

та слабкість церковного проводу, не міг ефективно впливати на всіх своїх вірних у конфліктних ситуаціях [37, с. 8].

Особливе загострення міжцерковного конфлікту відбулося тоді, коли парафія храму Преображення Господнього у Львові, а згодом і велика кількість громад РПЦ у Західній Україні перейшли під юрисдикцію єпископату УГКЦ. Речники РПЦ, через мас-медіа звинувачуючи греко-католиків у свавіллі та насильстві, намагалися представити їх як групу екстремістів і дискредитувати УГКЦ в очах радянської та світової громадськості. Яскравим прикладом такого «очорнення» могла послужити різдвяна радіо-проповідь одного з найвизначніших церковних лідерів Заходу православного митрополита у Великій Британії Антонія (Блума), в якій він поряд з різдвяними побажаннями не забув згадати про греко-католиків і звинуватити їх у насильстві [42, с. 183]. Беручи до уваги подію з переходом громади храму Преображення, то виконком Ленінського району Ради народних депутатів м. Львова заявив у пресі лише про: «...нарушение этики по отношению к Русской Православной Церкви» [26, с. 4]. А журналісти із Заходу, свідки цієї події (наприклад, представники французької газети *Le Figaro*), заперечили будь-які акти насилля [45, с. 4]. Хвиля взаємних звинувачень та непорозумінь аж ніяк не сприяли нормалізації ситуації в Західній Україні.

Патріарх Пімен апелював до державної влади [33, с. 8], Священний Синод РПЦ звертався до папи Римського [29, с. 511], щоб ті вплинули на греко-католиків, зупинивши «насильство» з їхнього боку, та примусили повернути православним «захоплені» храми. Не відбулося покращення стосунків між Церквами в процесі міжконфесійних зустрічей за участі ватиканських та московських представників (у січні-березні 1990 р.). Після невдалих переговорів, відповідальність за їх зрив, а навіть неможливість ведення екуменічних діалогів у майбутньому між РПЦ та Католицькою Церквою, була покладена цілком на греко-католиків [5; 17, с. 363–364].

Ставлення РПЦ до справи УГКЦ не змінилося з вибором нового предстоятеля РПЦ Алексія (Рідігера), що навіть відбувалося в «прискороному темпі» [30, с. 6], тим самим порушуючи православний канон про вибори нового патріарха після сорока днів від смерті попередника (патріарх Пімен помер 3 травня 1990 р., а вибір Алексія II відбувся 7 червня 1990 р.). Так у справі архикатедрального собору Св. Юра у Львові православний єпископ Андрій (Горак) у Москві на прес-конференції знову звинуватив греко-католиків у насильстві і захопленні, хоча сам храм ще з січня 1990 р. був закритий буцімто на ремонт, а львівська влада своїми розпорядженнями тричі передавала його у володіння УГКЦ [28, с. 8]. Очевидно, закостенілість позиції офіційних представників Московського патріархату щодо питання «уніатів» пояснюється не лише якимись догматичними чи еклезіальними принципами, але й церковно-політичними та економічними інтересами, Оскільки втрата парафій Західної України означала й зменшення впливу, престижу та значної частини фінансових надходжень від пожертв вірних.

Щоб нейтралізувати негативне сприйняття Московського патріархату (особливо в Західній Україні) як «російської Церкви», РПЦ на Архирейському Соборі 30–31 січня 1990 р. надала Українському екзархату нову назву – «Українська Православна Церква» з відповідним розширенням прав (наприклад, власний Синод та фінансову незалежність). Проте ця подія була радше «запізнілою» реакцією на піднесення національного руху та автокефальні прояви українського православного

духовенства [31, с. 423]. Зважаючи на цілковиту канонічну та ідеологічну залежність УПЦ від Московського патріархату, її ставлення до УГКЦ було ідентичним.

З огляду на небажання ієрархів РПЦ та УПЦ (МП) визнати власні помилки щодо УГКЦ у минулому та відмову їх виправити і у такий спосіб уникнути конфлікту, греко-католики почали вимагати від державної влади одностороннього, тобто без втручання Московського патріархату, вирішення їхніх вимог [16].

УАПЦ

У другій половині 1989 р. в Західній Україні відновила своє існування Українська Автокефальна Православна Церква, яка в історичному сенсі була новим явищем для регіону, і в тогочасних умовах стала, поруч з РПЦ, другою опозиційною силою до УГКЦ. Першою парафією, котра оголосила «автокефалію» 19 серпня 1989 р., була церква Св. апостолів Петра і Павла у Львові під проводом о. Володимира Яреми й о. сотрудника Івана Пашулі. Греко-католицька ієрархія в особі патріарха Мирослава Івана Любачівського привітала відродження Автокефальної Церкви, проте застерігала проти експансіоністських тенденцій та вказувала на «територіальний парадокс» відродження УАПЦ у «католицькій» Галичині [15, с. 12]. Архієпископ Володимир Стернюк у своєму пастирському посланні від 26 листопада 1989 р. закликав греко-католиків до розуміння «свого становища» супроти «нових Церков», маючи на увазі УАПЦ [9].

Незважаючи на популярність руху за відродження УГКЦ в Західній Україні, ідея автокефалії українського православ'я також знайшла чимало прихильників. Серед причин її успіху можна вказати наступні:

· На думку архієпископа Володимира Стернюка, використавши національно-патріотичні почуття українців Галичини, ідеологи УАПЦ підкреслювали пріоритет «своєї» Церкви, незалежної від Москви та Риму [13, с. 125; 27, с. 17]. Це особливо приваблювало інтелігенцію, яка здебільшого була «позаконфесійна», і тому ідея «незалежної» Церкви притягувала більше, ніж католицької, тобто вселенської [24]. Б. Боцюрків зазначив, що «змагання за національну самостійність надає особливого сенсу незалежній Церкві» [4, с. 17], а для тогочасної боротьби за державну незалежність церковна автокефалія набувала значення вагомий підпори. Згідно статистичних даних станом на 1 січня 1991 р. було офіційно зареєстровано 811 громад УАПЦ (УГКЦ – 1912 громад), які переважно знаходилися у трьох західно-українських областях (Івано-Франківська, Львівська та Тернопільська) [32, с. 53].

· На думку греко-католицького мирянського активіста Івана Гречка, до популярності УАПЦ в національно-демократичних колах Західної України спричинились «якісь несмілі, непослідовні вислови Римської курії на захист прав УГКЦ», а особливо «закулісні розмови» Ватикану і Московського патріархату. Розбіжності між українськими діаспорними єпископами приводили до послаблення боротьби за легалізацію та реабілітацію Церкви в Україні [24].

· Серед греко-католиків була поширена думка про те, що відродження УАПЦ в Галичині зніціювали партійні органи з метою протиставити її УГКЦ. Наприклад, лідер Комітету захисту Української Католицької Церкви Іван Гель однозначно вбачав у цьому процесі «руки» радянських спецслужб, які ще від початку 1989 р. готували диверсію з відродженням опозиційної (до УГКЦ) церковної структури [21, с. 78]. З огляду на владну підтримку деякі священники РПЦ почали сприяти автокефалії, щоб бодай таким чином зберегти у посіданні свої парафії [4, с. 17].

До причин успіху УАПЦ, на думку о. Андрія Чировського, можна зарахувати те, що не всі представники РПЦ, які наважувалися покинути «російську» Церкву (чи з власних переконань, чи під тиском громади), бажали приєднатися до греко-католиків, а ідея «національної» православної автокефалії була для них єдиною альтернативою [39, с. 10–11].

З іншого боку, представники УАПЦ, зокрема архієпископ Йоан (Боднарчук) і о. Володимир Ярема, бачили у греко-католицизмі «зраду української ідеї». Вони вважали, що реставрація католицизму створить великі проблеми у Галичині і буде на користь «ворогам держави». Греко-католиків було представлено як «зорієнтованих на Польщу» людей, де у той час нібито активізувався рух за приєднання Галичини до Польщі. А тому, частково повторюючи своїх опонентів з РПЦ, ідеологи автокефалії вважали підпорядкованість Римському Престолу як таку, що «немає ніякого історичного і морального обґрунтування» [19, с. 16–17].

У кожному разі успішний розвиток УАПЦ в Галичині суттєво ускладнив процес легалізації УГКЦ, виправлення заподіяних їй кривд, реституції майнових прав тощо, а також призвів до ще більшого загострення «міжконфесійних конфліктів» за храми у 1990–1991 роках.

РКЦ

Протягом підпільного періоду греко-католики підтримували особливо тісні контакти з римо-католиками. Римо-католицьке духовенство надавало матеріальну допомогу підпільним священикам та проводило душпастирську опіку над вірними УГКЦ, які не бажали відвідувати православні храми. Остання обставина у 1989–1990 рр. стала причиною відчутних втрат для самої РКЦ в Галичині, оскільки після виходу УГКЦ з підпілля та реєстрації греко-католицьких парафій значна кількість вірних-католиків повернулася до них. Це породило серед римо-католицького клиру навіть негативні відгуки про відродження греко-католиків. На зустрічі представників міської львівської влади із представниками православного і католицького духовенства щодо легалізації УГКЦ о. Рафал Керніцький, адміністратор римо-католицького кафедрального храму у Львові, заперечував проти цього. Такий факт викликав обурення з боку греко-католиків, яке висловив архієпископ Володимир Стернюк у зверненні до «Польських отців Римо-Католицької Церкви у Львові» [18, с. 15].

Протягом 1990–1991 рр. спостерігалось певне напруження у відносинах між двома Католицькими Церквами. Важливими ідейними опорами певного «непорозуміння» була наявність серед греко-католиків (як мирян так і духовенства) думки про бажання Ватикану вирішити справу єдності Церков, а саме з РПЦ, коштом УГКЦ [8, с. 12]. В Україні в середовищі духовенства і вірних набували популярності думки про «автокефалію» УГКЦ через надання їй патріаршого статусу (і це було самозрозумілим з точки зору популярних тоді ідей «незалежної Церкви») [25, с. 26]. З іншого боку, римо-католицькі очільники радо вітали відродження УГКЦ, але вносили пересторогу стосовно надмірної «політизації» руху за легалізацію та «мирянізації» у справах керівництва Церквою в Україні [43, с. 169].

Слід зауважити, що ці протистояння були радше «рафінованими дискусіями» частини мирянства і духовенства, а здебільшого греко-католики чітко визнавали свою єдність з Римським Престолом.

Конфлікт між двома Католицькими Церквами все ж мав місце у суспільному житті Західної України. І він був пов'язаний з непорозуміннями між поляками та

українцями, перенесеними на церковний ґрунт. Так можна пригадати найбільш гучні справи, а саме справу катедрального собору в Перемишлі. Польська сторона, в особі Чину кармелітів босих, відмовлялася повернути УГКЦ катедральний собор у Перемишлі. Після того як єпископ Іван Мартиняк 16 січня 1991 р. офіційно був призначений папою Римським ординарієм відновленої Перемишльської єпархії, собор був переданий греко-католикам [44, с. 366]. Призначення римо-католицького архієпископа Мар'яна Яворського до Львова, який мав би юрисдикційно підпорядковуватися польському примасові викликало певне незрозуміння з боку греко-католиків, а львівська влада побачила у проголошенні архієпископом Львівським польського громадянина порушення національного суверенітету України [23; 38, с. 4]. Між греко-католиками і римо-католиками виникали конфлікти у питанні володіння храмами, оскільки до 1945 р. РКЦ в Галичині володіла великою кількістю костелів, а в період виходу УГКЦ з підпілля влада, зважаючи на нестачу культових споруд, почала передавати їх у користування представникам інших конфесій (переважно греко-католикам). Суперечки «за храми» не набули надто великого розголосу і поширення у порівнянні з православними Церквами. В Західній Україні, з огляду на зменшення польського населення, не було численних спільнот РКЦ і заснування нових громад не обмежувалося цим регіоном (1 січня 1991 р. було офіційно зареєстровано 313 громад РКЦ, з яких чимало знаходилося у Центральній Україні та Закарпатті) [32, с. 56]. Окремі непорозуміння щодо права на користування культовими спорудами мали місце і стосувалися вони переважно історично важливих церков, як наприклад, колишнього костелу Св. Єлисавети у Львові (сьогодні – греко-католицький храм Св. Ольги і Єлисавети) [36].

Однак, здебільшого протистояння між РКЦ і УГКЦ мало швидше національне забарвлення і відкликалося до «народної пам'яті» міжвоєнних українсько-польських антагонізмів.

Предстоятель УГКЦ в Україні архієпископ Володимир Стернюк у своїх діях намагався не нагнітати ситуації, а тому інколи йшов на «жертви» зі свого боку. Серж Келегер, архимандрит з Канади, який неодноразово приїжджав у цей час до Львова, твердив, що архієпископ Володимир ще в середині жовтня 1989 р. відмовився від пропозиції голови Львівського міськвиконкому Богдана Котика віддати греко-католикам церкву латинського монастиря Кармелітів у Львові з огляду на небажання входити у можливі суперечки з римо-католиками [43, с. 145]. В архіві архієпископа є цікавий лист (березень 1990 р.) адресований до примаса Польщі Йосифа Глемпа, в якому владика Володимир просить його і польських римо-католицьких єпископів не приїжджати до Львова на зустріч патріарха Мирослава Івана Любачівського (30 березня 1991 р.) з огляду на:

- несприятливу політичну і соціальну ситуацію;
- поширення опонентами УГКЦ підозр серед громадськості про підпорядкованість греко-католицької ієрархії латинській, що є «етапом» до латинізації;
- відродження ідей про зміну кордонів до «довоєнного» зразка чи полонізацію Галичини;
- антиукраїнські настрої в польському суспільстві, котрі виявилися під час «інтронізації» єпископа Івана Мартиняка в Перемишлі, а тому архієпископ Володимир не бажав проведення відповідних акцій з боку українців [22].

Зважаючи на позитивний досвід співпраці в час підпілля та допомогу всієї Католицької Церкви греко-католикам, ці суперечності не набули такого поширення, як з православними Церквами, і мали радше локальне значення або були на той час певною реінкарнацією міжнаціонального протистояння першої половини ХХ ст.

Вихід греко-католиків з підпільних умов існування проходив у напружених стосунках не лише з радянською владою, але й, на жаль, мав вплив на міжцерковні взаємини у Західній Україні.

Наполягаючи на «історичній справедливості» у моральному та матеріальному плані представники УГКЦ зіштовхнулися з інтересами РПЦ у регіоні, оскільки саме ця Церква, завдяки допомозі радянської влади, займала велику кількість колишніх греко-католицьких храмів. Ця ситуація вочевидь не сприяла ефективному виходу Церкви з катакомб та налагодженню її інфраструктури, а навпаки – ставила значні перешкоди легалізації. Незважаючи на бажання великої кількості вірних та духовенства (як і підпільного так і православного) реєструвати саме греко-католицькі громади, частина православних представників не бажала змінювати своєї конфесійної приналежності. Це приводило до протистояння у парафіях. Цей міжконфесійний локальний конфлікт 1989-1991 рр., який базувався переважно на суперечках щодо права користування храмами і національно-політичній ідентичності вірних цих Церков, практично одразу перестав бути регіональним і вплинув, і навіть впливає до сих пір, на екуменічні діалоги Московського патріархату і Римського престолу. З іншого боку, відроджена на хвилі українського національного руху в Галичині УАПЦ стала конкурентом греко-католиків. Це протистояння полягало не лише у питанні користування храмами, але й стосувалося справи національного самовизначення та популярної ідеї незалежної Церкви. Ідеологи автокефалії намагаючися представити УАПЦ як «свою» Церкву, на противагу іншим – РПЦ і УГКЦ, які мають центри поза Україною, трактували, зокрема, греко-католиків у цей час як «зрадників» національної справи. Ті у відповідь підозрювали, що «українська автокефалія» – черговий антиуніатський проект спецслужб Радянського Союзу. Найбільш болючим було протистояння між двома Католицькими Церквами в Україні, яке, однак, не мало забарвлення міжконфесійного конфлікту, а, згідно з висновками дослідника О. Турія, було радше «стратегічною конкуренцією» двох місцевих Церков з різними обрядовими традиціями [35, с. 42]. Вихід УГКЦ з підпілля з точки зору міжконфесійних відносин збурило ескалацію багатовекторного конфлікту між Церквами, який, мав різноманітне підґрунтя.

1. Арістова А. В. Релігійні конфлікти в сучасному світі: природа, вияви, шляхи врегулювання: монографія / А. В. Арістова. – Київ: НТУ, 2007. – 336 с.
2. Бондаренко В. Міжконфесійний конфлікт на Україні: витоки, стан і шляхи подолання // Людина і світ – 1991. – №3. – С. 2-5.
3. Боруцький С. Т. Держава. Церква. Людина. Державно-церковні та міжконфесійні відносини у дзеркалі сучасності 1992–2002. – Львів: Афіша, 2003. – 552 с.
4. Боцюрків Б. Бажаю вам простувати обраним шляхом // Людина і світ – 1991. - №12. – С. 14–17.
5. Васильєва О. Проблемы прозелетизма в России конца ХХ века // Исторический вестник. – 2000. – №9–10. – Режим доступу до журн.: <http://www/unia-vs.narod.ru/material/vasil.html>.

6. Вейгел Дж. Свидетель надежды: Иоанн Павел II. Т. 2, пер. з англ. / Д. Вейгел. – Москва: АСТ, 2001. – 602 с.
7. Встреча председателя ОВЦС архиепископа Волоколамского Илариона с журналистами, 12 января 2010 года в Отделе внешних церковных связей Московского Патриархата // Официальный сайт Отдела внешних церковных сношений РПЦ. – Режим доступа: <http://www.mospat.ru/ru/2010/01/12/news11445/>
8. Галів М. Ватиканська делегація у Москві і Синод МатірньоУкраїнської Католицької Церкви у Львові // Патріархат. – 1990. – № 3. – С. 11–14
9. ДАЛО, ф. П-3, оп. 62, спр. 539, арк. 65–66.
10. Два мнения о событии, которое произошло 43 года назад [письмо митрополита Киевского и Галицкого Филарета главному редактору «МН» и комментарий С. Филатова] (30.7.1989) // Русская Православная Церковь в советское время (1917–1991). Материалы и документы по истории отношений между государством и Церковью. Т. 2. / сост. Г. Штриккер. – Москва: Пропилеи, 1995. – 464 с.
11. Денисенко Ф. Благословляючи єднання народів // Православний Вісник – 1989. – № 9. – С. 20–22.
12. Денисенко Ф. За єдності могутність Вітчизни // Православний Вісник – 1989. – № 12. – С. 28–29.
13. Дмитрух С. Життя як подвиг для Христа: curriculum vitae монаха редемпториста місцеблжистителя і правлячого архієрея Києво-Галицької митрополії Володимира Стернюка. – Львів: Свічадо, 2007. – 223 с.
14. Еленский В. Украина: Церковь и политика в посттоталитарном социуме // Логос-Диалог Восток Запад – 1995. – С. 152–173.
15. Заява Блаженнішого Мирослава Івана про відновлення Української Автокефальної Православної Церкви в Україні від 12.11.1989 // Вісті з Риму – 1989. – № 11. – С. 12.
16. Заява Комітету захисту УКЦ та Львівської Крайової організації Руху від 7.11.1989 // Архів І. Гречка.
17. Заявление Священного Синода Русской Православной Церкви в связи со складывающейся ситуацией в отношениях с Католической Церковью (октябрь 1990) // РПЦ в советское время (1917–1991).
18. Звернення владики Володимира Стернюка, правлячого митрополита, Львівського архієпископа до польських отців Римо-католицької Церкви у Львові // Патріархат – 1989. – № 11. – С. 15.
19. Звернення Крайовій Раді РУХу, депутатам Верховної Ради СРСР та кандидатам у депутати до Верховної Ради УРСР // Патріархат. – 1990. – № 10. – С. 16–17.
20. Интервью архиепископа Кирилла (председатель Отдела внешних сношений Московской Патриархии) от 14 ноября 1989 г. // Журнал Московской Патриархии – 1990. – № 6. – С. 14.
21. Інтерв'ю з Іваном Гелем, 21.10.2003, м. Львів. Інтерв'юер: Т. Бублик // Архів Інституту історії Церкви. – ф. 1, оп. 1, спр. Т-1-1-29.
22. Лист архієпископа Володимира Стернюка до Його Еміненції Кардинала Йосифа Глемпа, Примаса Польського від 1.03.1990 (пол. мова) // Архів архієпископа Володимира Стернюка.
23. Лист голови Львівської обласної ради В. Чорновола до Генерального консула Польщі в Україні (пол. мова) // Архів архієпископа Володимира Стернюка.
24. Лист Івана Гречка до о. архимандрита Любомира Гузара від 6.09.1989 // архів І. Гречка.
25. Лист о. Богдана Смука до редакції // Патріархат. – 1991. – № 2. – С. 26.
26. Львовская правда – 1989. – 3 листопада. – С. 4.
27. Масендич А. Заради служінню Богові та порятунку людини // Людина і світ – 1991. – № 10. – С. 17.

28. Патріархат. – 1990. – №10. – С. 8.
29. Пашенко В. Греко-католики в Україні : від 40-х років ХХ століття до наших днів – Полтава, 2002. – 616 с.
30. Перед Поместным Собором Русской Православной Церкви // Известия – 1990. – 25 травня. – С. 6.
31. Поспеловский Д. В. Русская Православная Церковь в ХХ веке. – Москва: Республика, 1995. – 511 с.
32. Стоцький Я. Релігійна ситуація в Україні : зроблеми і тенденції розвитку (1988–1998 рр.). – Тернопіль, 1999. – 120 с.
33. Телеграма Председателю Верховного Совета СССР М.С.Горбачеву. 31 января 1990 г. // Журнал Московской Патриархии – 1990. - №5. – С. 8.
34. Толерантність: сфера міжконфесійних відносин. Релігієзнавчий аналіз / Упорядник, автор передмови Л. О. Филипovich. – Київ: ЦеРІС, 2004. – Вип. 2. – 189 с.
35. Турій О. Історичні обставини й тенденції розвитку релігійного життя та міжконфесійних взаємин у сучасній Україні // Віра після атеїзму: релігійне життя в Україні в період демократичних перетворень і державної незалежності / За ред. М. Томки, О. Турія. – Львів: Видавництво УКУ, 2004. – С. 5–45.
36. Фейган Дж., Щипков А. Униати в сумерках: похуже, что на Западной Украине больше нет конфликта между греко-католиками и Московским Патриархатом // Независимая газета. – 2000. – 15 листопада. Режим доступу: [http://religion.ng.ru/facts/2000-11-15/1_uniat.html\(02.02.2010\)](http://religion.ng.ru/facts/2000-11-15/1_uniat.html(02.02.2010)).
37. Церковний вісник. – 1991. – 1 грудня. – С. 8.
38. Церковний вісник. – 1991. – 17 січня. – С. 4.
39. Чировський А. Відродження УАПЦ і Католицька Галичина // Патріархат – 1990. – №2. – С. 10–11.
40. Юраш. Православ'я і католицизм у сучасній Україні: Ідеологічні міфи і реалії взаємодії // Людина і світ. – 2004. - №10. – С. 16-24.
41. Wocirkiw B. Ukraiński Końsibi katolicki w ZSSR za Gorbaczowa // Вікун – 1991. – №11–12. – С. 150–171.
42. Bourdeaux B. Gorbachev, Glasnosts and the Gospel – London-Sydney-Auckland: Hodder and Stoughton, 1990. – 226 с.
43. Keleher S. Passion and Resurrection Greek Catholic Church in Soviet Ukraine 1939–1989. – L'viv, 1993. – 300 с.
44. Stępień S. Kościół greckokatolicki w Polsce po II wojnie swiatowej I w czasach wspólnych (do roku 1998) // Polska-Ukraina 1000 lat sąsiedztwa – Przemysł, 1998. – №4. – С. 339–373.
45. Ukrainian catholics in Lviv demand legalization of Church // Keston News Service – 1989. – 30 листопада. – С. 4.

SUMMARY

Taras Bublyk (L'viv)

Legalization of UGCC in the context of the interconfessional relations (1989–1991): with the Orthodoxies and Roman Catholics

In this article one aspect of the problem of the legalization of the Ukrainian Greek Catholic Church is discussed. The author describes relations between the Greek Catholics and the representatives of other Churches (ROC, UOC, UAOC and RCC) in 1989-1991 and also analyses principal vectors of the interconfessional confrontation and their influence over the process of UGCC' way out of its underground existence conditions.

Key words: Greek Catholics, legalization, interconfessional relation